

СТАНОВИЩЕ

по конкурса за заемането на академичната длъжност „професор“

по професионално направление 2.1. Филология,

обявен от Кирило-Методиевския научен център при БАН в ДВ, бр. 36/ 27.04.2018 г.

за нуждите на секция „Кирило-Методиевски извори и традиции“

В конкурса участва един кандидат: доц. д-р Славия Георгиева Бърлиева-Бекирова

Автор на становище: доц. д-р Елия Йорданова Маринова,

Катедра по класическа филология, СУ „Св. Климент Охридски“

Научното жури по конкурса е определено със заповед №119 от 15.06.2018 г. Всички изисквания, посочени в нормативните документи и в Правилника на БАН, са спазени. Няма допуснати нарушения по процедурата.

Единственият кандидат в конкурса, доц. д-р Славия Бърлиева, е завършила през 1980 г. Класическа филология с втора специалност „История“. През 1994 г. защитава дисертация (кандидат на науките) на тема „Агиографските творби за св. Кирил и Методий в *Legenda aurea* на Яков Ворагински“, а през 1998 г. се хабилитира с труда „Латинската палеография и палеографските проблеми на кирило-методиевските извори“. Професионалният ѝ стаж започва през 1981 г. в Катедрата по история на българските земи в древността в СУ. От 1983 г. до настоящия момент С. Бърлиева работи в КМНЦ, БАН последователно като проучвател, научен сътрудник, старши научен сътрудник, доцент, научен секретар на КМНЦ, научен секретар на БАН – направление „Културно наследство и национална идентичност“, а от 2011 г. – като директор на КМНЦ-БАН. Като част от професионалния ѝ опит следва специално да се отбележи активният ѝ ангажимент в организационната дейност на БАН – като национално контактно лице в 4 проекта по оперативни програми на ЕС, институционален координатор за Еразъм на БАН, оценител и експерт в различни програми в България и чужбина, както и в ръководството на 10 проекта на БАН в сътрудничество с други институции и участието в 12 международни проекта, посветени

в голямата си част на Кирило-Методиевското културно наследство и европейските му измерения.

Доц. С. Бърлиева има девет специализации в Русия, Германия, Италия, Великобритания и Словакия по латинска и гръцка палеография, латинска агиографска литература, изворознание и конкретно, изследване на кирило-методиевските извори. Член е на пет редакционни колегии, участвала е в 41 форума в България и чужбина и е изнесла над 50 часа публични лекции в Италия, Гърция, Германия и Полша. Не по-малко съществена е преподавателската дейност на С. Бърлиева в Катедрата по класическа филология, Катедрата по германистика и Катедрата по история на България, която обхваща 505 часа лекции и 665 часа упражнения. Бих искала да подчертая факта, че курсът на доц. Бърлиева по латинска палеография за студентите класици и медиевисти и в момента е единственото място в България, където бъдещите изследователи на изворите на Западното Средновековие на латински език могат да получат необходимата подготовка по т.нар. „помощни дисциплини“ – т.е. палеография, дипломатика, кодикология, текстова история, и то на световно ниво. Свидетелство за преподавателския и научния ѝ авторитет е успешната защита на един докторант, ръководството/ консултацията на други трима докторанти в КМНЦ и СУ (един отчислен) и на няколко специализанти от чужбина. Дългогодишният опит на С. Бърлиева в разчитането, описанието и интерпретирането на латински средновековни извори в съчетание със задълбоченото познаване на средновековната история – обща и на България, я правят един от водещите учени в съвременната кирило-методиевистика, и конкретно, в изследването на западната писмена традиция за Светите братя. Не на последно място, разпознаваемото ѝ научно присъствие в международните академични среди се дължи и на свободното изразяване на няколко европейски езика, включително полски.

В конкурса за професор по направление 2.1. (Филология) доц. Бърлиева участва с 31 статии с общ обем от 400 страници, съответстващи на хабилитационен труд и обединени от темата „Мотиви на идентичността и развитието на кирило-методиевската традиция в Европа“. Като допълнителни публикации са представени още 15 статии, една електронна книга и пет сборника, на които С. Бърлиева е отговорен редактор, публикувани в периода след заемането на академична длъжност ‘доцент’, т.е. за периода 1998-2018 г. Преди да пристъпя към систематизацията и очертаването на научния принос на тези по-нови публикации, е уместно да напомня, че те съставляват

около една трета от цялостната научна продукция на доц. Бърлиева, в която влизат 101 научни публикации в реферирани издания – книги, статии и студии, рецензии и речникови статии, отразени в 161 цитирания, и ред други статии, отнесени от авторката към „Популярни“, макар да имат пряко отношение към научния живот в България. Обемът на така очертаната библиография говори за много висока публикационна активност в няколко плодотворни изследователски полета, каквито са систематизацията и ревизията на вече познатите и откриването на нови извори за кирило-методиевската традиция (литургични, агиографски, историографски) в европейските ръкописни архиви, издаването им съгласно стандартите на едиционна техника на различните средновековни текстове на латински (частично на гръцки) език и осмислянето им в рамката на общото културно наследство на средновековна Европа.

Съпоставени с по-ранните публикации на авторката, статиите, които подлежат на рецензиране тук, потвърждават впечатлението за последователност в научните интереси, като по-голямата част от тях създават основата на големия научен проект на С. Бърлиева – пълно издание на известните латински извори за Кирил и Методий. Съгласно преценката на самата авторка те могат да се разделят на публикации, които проучват мотиви на идентичността и развитието на кирило-методиевската традиция в Европа; археографски и палеографски изследвания; студии върху историята на кирилometодиевистиката; историография и изворознание; агиография. Моят прочит съвпада с тази коректно представена систематизация, като за удобство в препратката към конкретните текстове ще ползвам номерацията от приложените от С. Бърлиева анотации.

Първата група текстове, заместващи хабилитационен труд, свързва водещата напоследък в хуманитаристиката тема за идентичностите с различните пътища на „присвояване“ на кирило-методиевската традиция в Западна Европа чрез фаворизиране и дори идеологизиране на определени моменти от култа и легендата за Славянските апостоли. Тази тема е проследена от поетичния елогиум за Константин-Кирил в Казаурийската хроника, писана в края на 12 век (1,2,3) през индоктринирането на различни извори за мощите на св. Кирил (9, 10, 11, 19) чак до честванията на празника на св. Кирил и Методий във Виена през XVIII век (17, 18, 20). Особено бих искала да открия трите статии, които съдържат подробно въведение, коригирано издание и превод на един напълно нов извор за кирилometодиевистиката – портрета в стихове на Константин-Кирил Философ като част от възхвалата на папа Климент Римски в

Chronicon Casauriense (1,2,3). Приносът на тези статии е не само във вкарването в научно обръщение на този незабелязан досега текст, но и в интерпретацията му в подкрепа на тезата, че най-старият слой на западната кирило-методиевска традиция е свързан ясно с почитта към Климент Римски, докато отсъствието в повечето старобългарски извори на мотива за Обретението, свързан с името на Константин, се обяснява с дипломатически причини. Особено внимание авторката отделя на проучването на латинските литургични формуляри и служби, посветени на Кирил и Методий (5, 8, 12, 27, 28). Латинската литургия, на чиято структура С. Бърлиева е отличен познавач, е логичният източник на сведения за разпространението на култа към св. Кирил и Методий в Европа и закономерно, щателното проучване на съставите на латинските литургични формуляри и служби, започвайки от Лекционария на Доминиканския орден, води до много нови наблюдения (5, 8, 12). Народностните езици в средновековната Западна църква и засвидетелстването на негативно отношение към славянското богослужение, и на първо място – към славянското писмо и писано слово са проучени в статии 21, 24, 25, 29 на основата на множество извори от 10 до 17 век, в това число решенията на поместните събори в Сплитския диоцез през 10 и 11 век. Друга група статии разглежда гръкоезичната традиция в паралел с латинските паметници (6, 10, 11, 19). Тук трябва да се открият преди всичко публикации 6 и 7, представящи за първи път втория известен препис на Дюканжовия списък - гръцкият Списък на българските архиепископи, който поставя Методий начело на Охридската архиепископия.

Не по-малко приносни са допълнителните публикации, представени в конкурса: серията от статии за създаването на Климентовата комисия на БАН и историята на кирилometодиевистиката, съпътстваща Климентовите юбилеи; прочитът на хрониката на Улрих фон Рихентал, оборващ спекулациите за двукратно посещение на Григорий Цамблак в Констанц, свързането на ръкописен фрагмент от Боденското езеро със заточението на Методий, представянето на поемата на Павлин Нолански за покръстването на бесите, което позволява една от апостолските мисии на Никита Ремесиански да се свърже пряко с християнизацията на българските земи; сведенията за смъртта на цар Самуил в западната историография от Салическата епоха, извлечени от два латински извора – компилацията на Адемар от Шабан и хрониката на град Бари, в които мотивът с ослепяването отсъства. Накрая трябва да бъде спомената респектиращата редакторска и съставителска работа на С. Бърлиева по пет сборника,

издадени в България и Полша, някои от които – „Scripta & e-scripta“, No 5 (2007), „Средновековието в огледалото на един филолог“ (2009), са отдавна в интензивно научно обращение.

Научните приноси на С. Бърлиева са безспорни. Бих посочила най-важните от тях в следния ред: 1) Основен приносен момент в публикациите на С. Бърлиева е откриването на нови или останали страни от ползрението на кирилометодиевистиката извори – освен споменатото стихотворение от хрониката на Казаурийската обител, това са най-старата известна досега латинска проповед за Кирил и Методий (4), мисалите на Оломоуцкия и Пражкия диоцез (5), втория препис на Списък на българските архиепископи (6), инвентарните списъци на съкровищницата на пражката катедрала „Св. Вит“, неизвестна досега служба за откриването на мощите на Кирил (9, 19), печатните неделни проповеди от дворцовата църква „св. Михаил“ и ред други. 2) Друг принос е оборването на традиционни тези, произтичащи от погрешна датировка или погрешно разчитане на сигнатура (5, 6). 3) Систематизацията на резултатите от библиотечните проучвания на С. Бърлиева указва в кои европейски колекции от сборници и инкунабули би било плодотворно търсенето на допълнителни извори за славянските Апостоли и към кои жанрове на средновековната латинска литература – агиографията, химнологията, хомилетиката, историографията, трябва да насочи поглед изследователят. 4) Внушителният корпус от проучени текстове ясно очертава средновековните тенденции в развитието на западната кирило-методиевска традиция и създава основата за едно пълно издание на латинските извори за Кирил и Методий.

В заключение: Внушителният обем и високото качество на научната продукция, която като актуалност и дълбочина на разработките отговаря на най-високите международни научни критерии, както и пълното съответствие спрямо законовите изисквания на проектната, административно-организационна и преподавателска дейност на кандидата, ми дават основание да препоръчам с пълна убеденост доц. д-р Славия Бърлиева-Бекирова да заеме академичната длъжност “професор” по научно направление 2.1. Филология.

София

25.09. 2018 г.

доц. д-р Елия Маринова